

ГОРТИНСКИ ЗАКОНИК*)

Колумна I

Ко жели да води спор у погледу слободног човека и роба, пре парнице нека (га) не одводи.¹⁾ А ако га одведе, нека буде осуђен на десет статера за слободног човека, на пет (статера) за роба због одвођења и нека се донесе пресуда да га пусти у року од три дана. А ако га не пусти, нека се осуди за слободног човека на (један) статер, а за роба на (једну) драхму дневно, све док га не пусти; а о времену нека одлучи судија заклевши се. А ако пориче одвођење, нека судија одлучи заклевши се ако сведок не да исказ. А ако се споре једна (страна тврдећи) да је слободан, а друга да је роб, јачи су они који сведоче да је слободан.²⁾ А ако се споре око роба сваки тврдећи да је његов, ако сведок да исказ, нека (судија) пресуди према исказу, а ако сведоче у прилог обојици или ниједном, судија нека одлучи заклевши се.³⁾ А ако буде побеђен онај ко држи одведеног, нека пусти слободног (човека) у року од пет дана, а роба нека врати у руке (власнику). А ако не пусти или не врати, нека победнику буде досуђено за слободног човека педесет статера и (један) статер за сваки дан док га не пусти, а за роба десет статера и (једну) драхму за сваки дан док га не врати у руке (власнику). А на крају године пошто је судија донео пресуду, може се захтевати троструки износ или мање, али не више, а о времену нека одлучи судија заклевши се. А ако по-бегне у храм роб у вези кога је спор изгубљен, (поражени у парници) поз-вавши (победника у парници), у присуству два пуноправна и слободна све-дока, нека га покаже код храма где је побегао, било сам било неко други за њега; а ако не позове или не покаже, нека плати како је прописано. А ако га уопште не врати у току године дана, нека плати једноструке додатне казне. А ако (роб) умре док траје спор, нека (поражени у парници) плати једноструку цену. А ако неко ко је козмос⁴⁾ изврши одвођење или неко други одведе козмосу (роба), нека воде парницу када за-врши службу, а ако изгуби спор, нека плати од дана када је извршио одвођење како је прописано.

Колумна II

А онај ко човека осуђеног (због дуга) или (оног) који је заложо своју личност одведе, нека не буде кажњен.⁵⁾ Ако неко силује слободног (мушкароа) или слободну (жену), платиће сто стате-ра; а у случају апетајра⁶⁾ десет; а ако роб (силује) слободног (муш-карца) или слободну (жену), платиће дупло; а ако слободан (мушкарац силује) војкеја или војкеју,⁷⁾ пет драхми; а ако војкеј (силује) војкеја или војкеју, пет статера. Ако неко (невину) домаћу робињу⁸⁾ силом обљу-би, платиће два статера; а ако је већ била обљубљена, ако је (силована) по дану (иедан) обол, а ако је силована) по ноои два обол; робиња нека има предност у заклетви. Ако неко покуша да приволи на обљубу слободну (неудату жену) која је под надзором рођака, платиће десет статера ако потврди сведок. Ако неко буде ухваћен док са слободном (женом) врши

прељубу у (кући њеног) оца или брата или мужа, платиће сто статера; а ако у (кући) другог, педесет; а ако са (женом) апетајра, десет; а ако роб са слободном (женом), платиће дупло; а ако роб са робињом (платиће) пет. Нека (онај ко га је ухватио) објави у присуству тројице сведока рођацима ухваћеног да може бити откупљен у року од пет дана; а господару роба у присуству два сведока. А ако не буде откупљен, нека остане у (власти) оних који су га ухватили, који могу (са њим) чинити шта желе. А ако неко изјави да је ухваћен преваром, нека се закуне онај ко га је ухватио, у со пру од педесет статера и више, са четворицом других, свако полагајући за себе свечану заклетву, а у случају апетајра са двојицом других, а у случају војкеја власник са још једним, — да је ухваћен у прељуби, а не преваром. А ако се муж и жена разведу, она нека задржи оно што је њено, што је донела мужу и половину прихода, ако би их било од њене илновине, и половину свега што је уткала⁹⁾ штогод то било, и пет статера, ако ие муж узрочник развода, а ако муж изјави да он није узрочник, нека су-дија одлучи заклевши се. А ако (она) нешто друго однесе што припада мужу, пет статера нека плати и нека (врати) оно што би однела, а оно што је поку-пила нека надокнади. А у погледу ствари за које пориче, нека (судија) пресуди да жена положи заклетву порицања, Артемиди у храму Амиклајском пред (кипом) Стрељачице. А ако јој неко пошто је положила заклетву пари-цања било шта узме, нека плати пет статера и саму ствар. А ако јој неко стран помогне у одношењу, нека плати десет статера и двоструку (вредност) ствари за коју се судија заклео да је помогао у одношењу.

Колумна III

Ако човек умре остављајући децу, ако жена хоће, може се удати узимајући своју (имовину)¹⁰⁾ и оно што јој је муж поклонио како је про-писано, у присуству три сведока који су пуноправни и слободни; а ако од-несе било шта што припада деци, нека се води спор. А ако је остави без деце, нека задржи своју (имовину) и половину свега што је уткала и њен део прихода куће са епибалонтима") подједнако, као и оно што јој је муж поклонио како је прописано; а ако однесе било шта друго, нека се води спор. А ако жена умре без деце, нека њену (имовину) епибалонтима врати (муж), као и од оног што је уткала половину и половину прихода, ако га има од њене (имовине).

Ако поклон желе да учине муж или жена, нека то буде или одећа или дванаест статера или ствар у вредности од дванаест статера, али не више. Ако се војкеја разведе од (мужа) војкеја док је жив или пошто он умре, нека задржи своју (имовину); а ако однесе било шта друго, нека се води спор. Ако роди дете жена која је разведена, нека га донесу мужу у кућу у присуству тројице сведока. А ако га (муж) не прими, нека мајка им право да дете или гаји или изложи;¹²⁾ а предност у заклетви нека имају рођаци и све-доци, (ако је спорно) да ли су га донели. А ако војкеја која је разведена роди дете, нека га донесу господару човека за кога је била удата, у при-суству два сведока.

Колумна IV

А ако га он не прими, нека дете буде под влашћу господара војкеје. Али ако се она поново уда за истог (човека) у току године дана, дете нека буде под влашћу господара војкеја. Нека предност у заклетви имају они који су га донели и сведоци. Ако жена која је разведена изложи дете пре него што би га донела како је прописано, за слободно нека плати педесет статера, за роба двадесет

пет, ако је осуђена. А ако човек нема куће у коју би га донела или ако га не види, ако (жена тада) изложи дете, нека буде некажњена.

Ако затрудни и роди (дете) војкеја која је неудата, нека дете буде под влашћу господара њеног оца; а ако отац није жив, нека буде под влашћу господара њене браће. Отац нека има власт над децом и рас-поделом имовине, а мајка над (расподелом) своје имовине. Док су живи, нека не постоји обавеза да је поделе; а ако је неко (од деце) осуђен (на плаћање казне), нека осуђеном буде додељен његов део како је прописано. А ако неко умре, куће у граду и све што би се налазило у оним кућама у којима не пребива војкеј који живи на селу, и ситна и крупна стока која не припада војкеју, нека припадну синовима; а остала сва имовина нека се подели праведно, и нека добију синови, колико год их има, два дела сваки, а ћерке, колико год их има, један део свака.¹³⁾ И мајчина (имовина) нека буде подељена, ако она умре, (на исти начин) како је за очеву прописано. А ако нема имовине осим куће, ћерке нека добију како је прописано. А ако отац док је жив жели да учини поклон (ћер-ки) за удају, нека га да како је прописано, али не више. А она (ћерка) којој је пре (овог закона) учинио поклон или обећао, нека га задржи, али нека ништа друго из очеве имовине не узима.

Колумна V

Зена која нема имовине било од очевог поклона или братовљевог било од (њиховог) обећања било од наслеђа, (по правилима која су објављена) у време када је Етелејски стартос чинио козмос Килоса и осталих, нека узме свој део наслеђа, а нека се против оних које су раније (примиле) не води спор. Када умре мушкарац или жена, ако има деце или дечије деце или њихове деце, нека они добију имовину. А ако нема никог од њих, већ браћа умрлог или њихова деца, не-ка они добију имовину. А ако нема никог од њих, већ сестре умрлог или де-ца сестара или њихова деца, нека они добију имовину. А ако нема никог од њих, епибалонти који имају право на имовину, нека је се приме.¹⁴⁾ А ако не би било ни епибалоната из куће, они који чине клер, нека они добију имовину.¹⁵⁾ А ако неки од епибалоната¹⁶⁾ желе да се подели имовина, а други не, судија нека пресуди да они који желе поделу управљају свом имови-ном док се не подели.

А ако неко, пошто је судија пресудио, насилно уђе (у посед) или од-веде или однесе (нешто), платиће десет статера и дуплу (вредност) ствари. А за животиње, плодове, одећу, накит и покретну имовину (ствари), ако не желе да изврше поделу, нека судија одлучи заклевши се о предмету спора. А ако се делећи имовину не сложе око поделе, нека имовину понуде на продају; пошто је ономе ко највше даје продају, од цене нека прими свако колико му припада. А нека деле имовину у присуству сведока који су пуноправни и слободни, тројице или више.

Колумна VI

Ако неко чини поклон ћерки, нека се поступи исто. Док је отац жив, нека очеву имовину нико не понуди да од сина купи ни да узме у залог; а све што је (син) сам стекао или наследио, нека прода ако жели. Нека ни отац (не продаје и не залаже) оно што су деца сама стекла или наследила. Нека ни муж женину (имовину) не продаје ни обећава, ни син мајчину. А ако било ко купи или узме у залог или прими обећање другачије него како је прописано у овим прописима,

нека имовина остане мајчина или женина, а онај ко је продао или заложо или обећао, ономе ко је купио или узео у залогу или примио обећање платиће дупло, а ако је настала и нека друга штета, (платиће) једноструко; а за оно што је било пре, нека се не води спор. А ако супротна странка тврди у погледу ствари око које се споре да није (ни) мајчина ни женина, нека се спор води где припада, пред оним судијом како је прописано за сваки случај. А ако умре мајка остављајући децу, нека отац има власт над мајчином (имовином), али нека је не продаје нити залаже, док се деца која су (постала) пуноправна не сагласе. А ако неко другачије купи или узме у залогу, имовина нека припада деци, а ономе ко је купио или узео у залогу нека онај ко је продао или заложо плати дуплу вредност (ствари), а ако је настала и нека друга штета, једно-струку (вредност). А ако се (отац) ожени другом (женом), деца нека има-ју власт над мајчином (имовином). Ако неко ко је у нужди одведен у страни град — државу, из туђине по свом одобрењу буде откупљен, нека буде у (власти) оног ко га је откупио, док не отплати што следује. А ако се не сложе око износа или да није одобрио да буде откупљен, нека суди-ја одлучи заклевши се о предмету спора.

Колумна VII

(Ако <роб) оде код слободне жена и њоме се ожени, деца нека буду слободна. А ако слободна (жена оде) код роба, нека деца буду робови. А ако се од исте мајке роде слободна и робови (неслободна) деца, када умре мајка, ако има имовине, нека је слободна (деца) добију. А ако слободне (деце) није родила, епибалонти нека је се приме. Ако неко на агори купи роба и не одустане од спора-зума у року од шездесет дана, ако (роб) некемe причини штету пре или после (куповине), нека онај ко га је стекао одговара, Ћерка-наследница¹⁷) нека се уда за брата (свог) оца, онога који је најстарији. А ако постоји више ћерки-наследница и очеве браће, нека се удају за следећег најстаријег. А ако не постоје очева браћа, већ синови браће, нека се уда за (сина) од настаријег (очевог брата). А ако постоји више ћерки-наследница и синова (оче ве) браће, нека се друге удају за (сина) од следећег најстаријег. А нека епибалонт узме једну ћерку-наследницу, а не више. А ако нису узроста за брак (ни) епибалонт ни ћерка-наследница, нека кућа, ако је има, припада ћерки-наследници, а половину прихода од свега нека добије епибалонт који има право да се ожени. А ако непуноправан епибалонт који има право да се ожени, мада су обоје достигли зрелост, не жели да се ожени, нека ћерки-наследници припада сва имовина и приходи, док је не узме. А ако када по-стане пуноправан епибалонт, (ћерку-наследницу) која је у узрасту за брак и хоће да се уда, не жели да ожени, нека га туже рођаци ћерке-наследнице, а судија нека пресуди да је ожени у року од два месеца. А ако је не узме како је прописано, (нека се ћерка-наследница) задржавајући сву имовину, (уда) за следећег епибалонта, ако постоји. А ако нема епибалонта, нека се за онога из филе¹⁸) ко је затражи уда по својој жељи. А ако (ћерка-наследница) мада је достигла зрелост, за епибалонта не жели да се уда или епибалонт није узроста за брак, а ћерка-наследница не жели да чека, нека ћерки-наследници припада кућа у граду, ако је има, и све што има у тој кући, и задржавајући половину свега осталог, нека се уда за другог из филе ко је затражи, по својој вољи. А нека да део имовине ономе.

Колумна VIII

А ако нема епібалоната ћерке-наследнице како је прописано, сву имовину задржавајући, нека се уда за било кога из филе по својој жељи. А ако се из филе нико не жели њоме ожени, нека рођаци ћерке-наследнице објаве по тили: »Да ли нико из филе не жели (да се ожени њоме)?«. И ако је неко (из фШле) ожени, (нека то учини) за тридесет дана од како је објављено; а ако не, нека се (она) уда за другог за кога може. А ако (жена) пошто су је отац или брат удали, постане ћерка-наследница и ако (она) не жели да остане удата за оног за кога су је удали, мада он жели, — ако има деце, пошто подели имо-вину како је прописано, нека се уда за другог из филе. А ако нема деце, узимајући све, нека се за епібалонта уда, ако постоји, а ако га нема, (онда) како је прописано. Ако умре муж и ћерки-наследници остави децу, ако (она) жели, нека се уда за било кога из филе за кога може, али без принуде. А ако умрли не остави деце, нека се уда за епібалонта како је прописано. А ако епібалонт који има право да се ожени ћерком-наследницом није код куће, а ћерка-наследница је достигла зрелост, нека се уда за (следе-ћег) епібалонта како је прописано. А ћерка-наследница је она, која нема оца ни брата од истог оца. Нека имовином управљају браћа (њеног) оца, а од прихода (она) нека добије половину, док не достигне узраст за брак. А ако није достигла узраст за брак и ако нема епібалонта, нека ћерки--наследници припадају имовина и приходи, а док не достигне узраст за брак, нека је одгаја мајка; а ако мајке нема, нека је мајчини (рођаци) одгајају. А ако се неко оженд ћерком-наследницом другачије него што је про-писано, нека обавести козмоса епібалонт.

Колумна IX

Ако неко ко је дужан остави за собом ћерку-наследницу, нека (она) или сама или (преко) очевих или (преко) мајоиних рођака, заложити или прода до висине дуга, и нека буду пуноважни и куповина и залагање. А ако неко другачије купи или узме у залогу имовину од ћерке-наследнице, имовина нека припада ћерки-наследници, а онај ко је продао или заложити, ако буде осуђен, платиће двоструко ономе ко је купио или примио залогу, а ако је настала и нека друга штета, нека плати и (њен) једноструки износ, како је овде прописано, а за оно што је било пре, нека се не води спор. А ако супротна странка спори у погледу ствари око које се споре да не припада ћерки-наследници, нека одлучи судија заклевши се; а ако добије спор да ствар не припада ћерки--наследници, нека се води спор тамо где припада, како је прописано за сваки случај.

Ако умре неко ко је јемац или ко је осуђен (због дуга) или ко није намирио дуг за који је дао залогу или ко је умешан у превару или ко обећа, или ако је неко према њему то учинио,¹⁹⁾ нека се води спор против њега у току године дана; а судија нека пресуди према исказима сведо-ка; а ако се води спор око добијене пресуде (против умрлог), судија и мнамон, ако су живи и имају својство грађанина, и сведоци који имају право (нека сведоче), а у случајевима јемства и дужног залогодавца и преваре и обећања, нека сведоче сведоци који имају право. А пошто су они посведочили, нека (судија), пошто се закуну, он сам и сведоци, (пре-суди) да (тужилац) добије једноструки износ. Ако син јемчи док му је отац жив, нека он сам и имовина коју поседује подлежу кажњавању. **Ако** неко закључи ортаклук за ризичан подухват, и не исплати, ако пунолетни сведоци посведоче, у спору од сто статера и више тројица, а у мањем спору до десет

статера двојица, а за још мањи спор један, — нека (судија) пресуди према сведочењима. А ако сведоци не потврде, већ дође уговорна странка, нека према захтеву тужиоца или положи заклетву порицања или са ...

Колумна X

. . . мајци син, а жени муж може поклонити сто статера или мање, али не више. А ако поклони више, ако желе епибалонти, исплативши новац, нека добију имовину. Ако неко ко дугује новац или ко је осуђен или док спор још није завршен, учини поклон, ако преостала имовина не намирује дуг, нека буде неважећи поклон. Нека нико не понуди да купи оног ко је заложо своју личност, пре него што га одведе онај код кога је заложен, ни онога око кога се води спор, и нека га (нико) не прими (на име исплате), нити прими обећање (чији је предмет такав човек), нити у залогу. А ако неко учини нешто од тога, нека је неважеће, ако потврде двојица сведока.

Усвајање нека врши како ко жели. Нека се усвајање врши на агори кад су скупљени грађани са камена са кога се говори. А усвојилац нека принесе својој хетајрији²⁰) жртву и врч вина. А ако (усвојени) добије сву имовину и не постоје брачна деца, нека према боговима и према Ијуди-ма испуњава све обавезе усвојоца, како је прописано за брачну децу. А ако не жели да испуњава како је прописано, имовина нека припада епибалонтима. А ако постоје брачна деца усвојоца, нека у односу са мушким потомством усвојени добије оно што сестре добијају од браће; а ако нема мушког потомства, већ само женског, нека једнак део припада усвојеном, и нека нема дужност да испуњава обавезе усвојоца, ни да прими имовину коју је оставио усвојилац; више усвојеном нека не припада.

Колумна XI

А ако усвојени умре не остављајући брачну децу, нека поново усвојочевим епибалонтима припадне имовина. А ако усвојилац жели, (он) може опозвати (усвојење) на агори, са камена са кога се говори, кад су скупљени грађани; а нека уплати десет статера у судници, а мна-мон²¹) (козмаса) за странце нека их да опозваном. А жена и мамолет-ник нека не врше усвајање. Нека се овако поступа пошто је овај натпис написан, а за оно што је било пре, било да је неко примио (имовину) као усвојени или од усвојеног, нека се не води спор.

Нека свако увек прими човека који је одведен пре парнице.

Нека судија, у свим случајевима када је прописано да пресуди према исказима сведока или заклетви порицања, пресуди како је прописано, а у другом (случајевима) нека заклевши се одлучи о спору.

Ако умре неко ко дугује новац или ко је осуђен (због дуга), и ако епибалонти који имају право да приме имовину желе да исплате за њега казну и новац ономе коме дугује, нека добију имовину; али ако не желе, нека имовина припадне ономе ко је добио спор или ономе коме дугује новац, а нека ни за какву другу казну не буду одговорни епипалонти. А одговара се за очеве дугове из очеве (имовине), а за мајчине из мајчине.

Зена која се разводи од ниужа нека, ако је судија пресудио да она положи заклетву, у року од двадесет дана положи заклетву порицања пред судијом, за оно за шта је оптужена. А онај ко започиње спор нека своју оптужбу изнесе жени и судији и мнамону четири дана унапред, пред сведоком који је стар петнаест година или више.

Колумна XII

Ако је син поклонио мајци или муж жени имовину, како је било прописано пре овог натписа, нека се не води спор; каснији поклони нека се чине како је (овде) прописано. У погледу ћерке-наследнице, ако нема орфано-дикаста,²²) док не достигне брачни узраст, нека се поступа како је прописано. А где ћерку-наследницу у недостатку епібалоната и орфанодикаста, одгаја мајка, нека очеви и мајчини (рођаци) који су одређени, управљају имовином и приходом најбоље што могу, док се не уда. А нека се уда са дванаест година или више.

НАПОМЕНЕ

* ГОРТИНСКИ ЗАКОНИК, легислативни акт аристократског критског полиса Гортине, једини је у потпуности сачувани и аутентични извор за изучавање рано-грчког, а посебно дорског права. Текст Законика потиче из средине V века пре н. е. Пронађен је 1884. године недалеко од Фестоса, у рушевинама древног града Гортине коју помиње још и Хомер.

Текст законика је исписан на четириј реда камених блокова старим стилем писања »бустрофедон« на дорском дијалекту грчког језика. Састоји се од дванаест колумни (стубаца) текста, оди којих свака од по 53 до 56 редова. Мада су последњи редови VI, VI VIII колумне некомплетни, а недостају и првих четрнаест редова X колумне, ипак је ово најпотпунији епиграфски правни споменик из грчког. света.

Оквирно посматрано, I колумна се односи на прописе о судском поступку и заштити својине над робовима, II на кривично правну материју и заштиту полног морала и породице, III—IX регулишу сложене својинске, наследне и породично правне односе, IX и X се углавном односе на разна питања облигационог права, X и XI говоре о адопцији, док су на крају натписа (XI и XII колумна) разноврсне одредбе допуњавајућег карактера.

Гортински законик углавном регулише приватноправну материју (са изузетком II колумне) и има изражену извесну унутрашњу систематизацију прописа. Основни друштвени процес у време настајања Гортинског законика је био процес јачања приватне својине и цепања патријархалних породица на моногаме, те је отуд највећа пажња поклоњена регулисању насиедног права и личних и имовинских односа у новом облику породице. Посебно је карактеристичан институт ћерке-наследнице (епиклерат). Правни положај жене јц иначе бољи него у атинском и римском праву. И овај Законик у великој мери уноси измене у постојеће обичајно право, али га делом и преузима, тако да су неке његове одредбе много старије и воде порекло чак из VII века пре нове ере.

Текст Гортинског законика је после проналаска више пута објављиван и превођен на разне светске језике, но, код нас још није био преведен.

Као основ за превођење је послужило најновије издање текста Гортинског законика са преводом на енглески језик, V. Villets, R., *The Law Code of Gortyn*, Berlin 1967. Osim toga konsultovana su i sledeća izdanja teksta Gortinskog zakonika: *Guarducci, M.*, *Inscriptiones Creticae, opera et consilio Friderici Halb herr collectae*, IV, *Tituli Gortynii*, Roma 1950 (са преводом на латински);

Kohler, I. — Ziebarth, E., Das Stadtrecht von Gortyn und seine Beziehungen zum gemeingriechischen Rechte, Giittingen 1912 (са преводом на немачки);

Dareste, R., La loi de Gortyne, Nouvelle revue historique de droit francais et etranger, 1886 X, 241—275 (са преводом на француски).

Превео мр С. Аврамовић.

1) Ова одредба се често у старијој литератури тумачила као забрана самопомоћи. Но, самопомоћ је још увек у Гортини била у начелу дозвољена, а забрањена је само за остваривање оног права које је формално оспорено.

2) Ради се о спору у коме треба утврдити статус човека, да ли је слободан или роб (виндициатио ин сервитутем).

3) Спор о власништву над робом (виндициатио серви).

4) Козмос је главни аристократски, колективни државни орган на Криту. Козмоси су се бирали из привилегованих наследних група за интервал од три године.

5) Дужничко ропство је познато и у Гортини: дужнички робови су они који су због дуга судском пресудом додељивали повериоцу (неникаменос — лат. аддицтус) и они који су за дуг сами zaloжили своју личност (катакеименос — лат. нехус).

6) Апетајри представљају посебан друштвени слој слободних људи који не припадају аристократској групацији и који немају политичка права. Они се углавном баве занатима и трговином, слично перијецима у Спарти.

7) Војкеји у Гортини представљају основну масу експлоатисаног становништва. То је посебна врста старих патријархалних робова, који имају законом признату породицу, право да се жене са слободним женама, чак и да поседују и располажу одређеном имовином. Родовско-аристократски колектив је додељивао породицама слободних грађана, припадницима владајуће класе, клерове (зернљишне парцеле са војкејима); војкеји су то земљиште самостално обрађивали, а имали су обавезу да дају одређени део плодова и прихода породици свој власника.

8) У Гортини поред патријархалних, већ постоје и класични, приватни робови.

9) Основни допринос жене у стицању заједничке имовине био је везан за кућне занатске послове и приходе од њих.

10) У Гортини жена може поседовати одвојену имовину и за време трајања брака; но, то су углавном покретне ствари.

11) »Епибаллонтес« — епибалонти је термин који се веома често среће у Гортинском закону; то је међутим, технички термин који увек означава »оне који имају право« на нешто (нпр. на наслеђе, на женидбу са ћерком-наследницом, итд.). Отуд овај термин често означава различити круг људи.

12) Право одбацивања детета у старим правима по правилу има мушкарац отац; у Гортини дете може изложити и разведена жена, мајка, ако га претходно одбаци њен бивши муж.

13) Ова одредба разграничава имовински и наследни режим три групе објеката. Прву групу ствари чине куће војкеја и њихова стока, који се очигледно не могу наслеђивати у класичном приватнорправном смислу (као родовско-племенска колективна својина додељују се аристократским

породицама од аристократског колектива. Другу групу ствари чине куће у граду и њихова опрема (укључујући и домаће робове) и ситна и крупна стока, који се били предмет једног вида својине патријархалне породице. Њих наследјују само синови. Трећу групу чине покретне ствари које су индивидуално припадале де цуиусу и биле у његовој приватној својини (нарочто новац). Ове ствари се деле међу синовима и ћеркама тако да синови добијају дупло већи део.

14) »Епибаллонтес« — епибалонти, као чланови четвртог законског наследног реда, су даљи рођаци, било са очеве или мајчине стране, који су за живота де цуиуса живели са њим у истој кући.

15) Неки аутори сматрају да се ова одредба односи на војкеие као чланове петог законског наследног реда: ако нема ни даљих рођака, патријархални робови — војкеји наслеђују свога власника и продужавају његову породицу и породични култ. Други, пак, сматрају да у том случају наслеђују чланови рода, гентили, као у Закону XII таблица, итд.

16) Овде термин »епибаллонтес« — епибаланти обухврта шири круг људи, тј. све наследнике (не само чланове четвртог наследног реда). Право да захтевају поделу велике породице пре свега имају синови када им умре отац.

17) Институт ћерке-наследнице је распрострањен широм Грчке. У случају када отац умре а нема синова, дужност је ћерке-наследнице да омогући продужавање породице, породичне религије и преношење имовине на мушког потомка. Церка-наследница служи само као средство за трансмисију породичне имовине од њеног оца на сина кога треба да роди; но, сама не наслеђује породичну имовину, којом не може располагати.

18) Фила је грчки назив за племе (лат. трибус).

19) Тј. ако је де цуиус поверилац у једном од наведених односа.

20) Хетајрија (фратрија, братство) је на Криту играла важну улогу у свакодневном животу грађана и за организацију аристократске власти. Пуноправни грађани су могли бити само они који припадају овој аристократској организацији племенског порекла и свакодневно учествују у јавним обедима одраслих мушкараца (андријц на Криту, сиситије у Спарти) који су организовани по хетајријама. Хетајрија је истовремено и основ војне организације.

21) Сваки судија има и свог помоћника (мнамон), чији је задатак у критској средини са слабо развијеном писменошћу, да памти све релевантне чињенице у судском поступку и пресуде. Институт орфанодикаста (државних службеника који су се старали о ћеркама-наследницама) је новоуведена установа, како се са процесом јачања приватне својине повећава значај ћерки-наследница.